

De Chinese moeder

Veel mensen vragen zich af hoe het komt dat Chinese ouders over het algemeen zulke succesvolle kinderen voortbrengen. Ze vragen zich af hoe die ouders het voor elkaar krijgen zo veel wiskundige en muzikale wonderkinderen af te leveren, hoe het er in zo'n gezin aan toegaat, en of zij dat ook zouden kunnen. Dat kan ik ze vertellen, want ik heb het gedaan. Mijn dochters, Sophia en Louisa, mochten nooit:

- naar een slaapfeestje
- buiten schooltijd met andere kinderen spelen
- meedoen aan een toneelstuk op school
- daarover klagen
- tv-kijken of computerspelletjes doen
- zelf hun buitenschoolse activiteiten kiezen
- lager dan een 10 halen
- niet de beste van de klas zijn in alle vakken, behalve gymnastiek en toneel
- een ander instrument bespelen dan piano of viool
- geen piano of viool spelen

Ik hanteer de term 'Chinese moeder' losjes. Onlangs ontmoette ik een enorm succesvolle blanke man uit Zuid-

Dakota (bekend van televisie), en nadat we een aantal zaken hadden vergeleken, kwamen we tot de conclusie dat zijn vader, een hardwerkende arbeider, onmiskenbaar een Chinese moeder was geweest. Zo ken ik ook Koreaanse, Indiase, Jamaicaanse, Ierse en Ghanese ouders die aan de kwalificaties voldoen. Daar staat tegenover dat ik ook een paar moeders van Chinese afkomst ken, meestal geboren in het westen, die *geen* Chinese moeders zijn, uit vrije keuze of om wat voor reden dan ook.

Ook de term ‘westerse ouders’ gebruik ik losjes. Westerse ouders heb je in alle soorten en maten. Ik durf zelfs te beweren dat westerlingen er veel meer verschillende opvoedmethodes op nahouden dan Chinezen. Sommige westerse ouders zijn streng, andere zijn makkelijk. Er zijn homoseksuele ouderparen, orthodox-joodse ouders, alleenstaande ouders, ouders die vroeger hippie waren, ambitieuze tweeverdieners in de financiële sector en ouders die in het leger zitten. Die westerse ouders houden er niet allemaal dezelfde opvattingen op na, dus als ik de term ‘westerse ouders’ gebruik, verwijs ik natuurlijk niet naar alle westerse ouders – net zoals ik met ‘Chinese moeder’ niet naar alle Chinese moeders verwijs. Maar om welke ouders het ook gaat, in het algemeen zijn westerse ouders, zelfs al denken ze streng te zijn, bij lange na niet zo streng als Chinese moeders. Zo vinden mijn westerse vrienden zichzelf bijvoorbeeld al streng als ze hun kinderen dwingen een half uur per dag op hun instrument te oefenen. Meer dan een uur is niet aan de orde. Voor een Chinese moeder is het eerste uur het makkelijkste deel. Het tweede en derde uur tellen pas werkelijk mee als je iets wil bereiken.

Ondanks onze teergevoeligheid als het om culturele generalisaties gaat, zijn er talloze studies gedaan waaruit

blijkt dat er aanwijsbare en meetbare verschillen in opvoedmethoden bestaan tussen Chinezen en westerlingen. In een studie waaraan 50 Amerikaanse moeders en 48 Chinese immigrantenmoeders meewerkten, zei bijna 70% van de westerse moeders dat het 'niet goed voor kinderen is als je veel nadruk op schoolprestaties legt' en dat 'ouders het idee moeten cultiveren dat leren leuk is'. Van de Chinese moeders daarentegen deelde ruwweg 0 procent die mening. Integendeel, de meeste Chinese moeders waren ervan overtuigd dat hun kinderen 'de beste' leerlingen op school konden worden, dat 'goede schoolresultaten het resultaat van een goede opvoeding zijn' en dat het 'een probleem' is als kinderen op school niet uitblinken, dat zoiets erop wijst dat 'ouders hun werk slecht doen'. Uit andere studies blijkt dat Chinese ouders vergeleken bij westerse ouders dagelijks ongeveer tien keer zo veel tijd besteden aan het oefenen met hun kinderen zodat ze in alle vakken uitblinken. Westerse kinderen daarentegen doen vaker aan teamsport.

Dat brengt me op mijn laatste punt. Sommige mensen denken misschien dat een Amerikaanse sportouder net zoiets is als een Chinese moeder. Maar dat is een misvatting. In tegenstelling tot de typisch volgeplande voetbalmoeder is de Chinese moeder ervan overtuigd dat (1) schoolwerk altijd voorgeaat; (2) ieder cijfer onder de tien een afgang is; (3) je kinderen met wiskunde twee jaar voor moeten lopen op hun klasgenoten; (4) het uit den boze is je kinderen in het openbaar een complimentje te geven; (5) als je kind overhoop ligt met een leraar of begeleider, je altijd de kant van die leraar of begeleider moet kiezen; (6) kinderen alleen mogen meedoen aan activiteiten waarmee je een medaille kunt winnen; en (7) dat die medaille per definitie een gouden moet zijn.

2

Sophia

Sophia

Sophia is mijn oudste dochter. Mijn man, Jed, is Joods en ik ben Chinees, zodat onze kinderen Chinees-Joods-Amerikaans zijn. Dat klinkt misschien exotisch, maar het is een etnische groep die in bepaalde kringen in de meerderheid is, met name in universiteitssteden.

Sophia betekent 'wijsheid', net als Si Hui, de Chinese naam die mijn moeder haar heeft gegeven. Al sinds haar geboorte is Sophia rationeel van aard en kan ze zich buitengewoon goed concentreren. Die eigenschappen heeft ze van haar vader.

Als baby sliep Sophia al snel de hele nacht door en huilde ze alleen om een bepaald doel te bereiken. In die tijd werkte ik aan een juridisch artikel – ik had ouder-schapsverlof van het advocatenkantoor op Wall Street waar ik werkte en wilde dolgraag een aanstelling als do-cent, zodat ik nooit meer naar dat kantoor hoefde – en Sophia begreep dat, al was ze pas twee maanden. Ze was rustig en bedachtzaam; haar eerste levensjaar deed ze weinig anders dan slapen, drinken en naar mij kijken ter-wijl ik met mijn writer’s block worstelde.

Sophia was een voorlijk kind en kende het alfabet al toen ze achttien maanden was. Onze kinderarts zei dat dat neurologisch gezien onmogelijk was en hield vol dat ze alleen maar klanken imiteerde. Om zijn gelijk te krij-gen haalde hij een grote, verwarrende kaart tevoorschijn waarop de letters van het alfabet de vorm hadden van slangen en eenhoorns. Hij keek heen en weer van Sophia naar de kaart. Listig wees hij naar een pad met een nacht-japon aan en een slaapmuts op.

‘Q,’ kraaide Sophia.

De dokter bromde. ‘Niet voorzeggén,’ zei hij tegen mij.

Ik was opgelucht toen we bij de laatste letter waren aangeland: een waterslang met allemaal rode tongen er-omheen, die Sophia als een I herkende.

Al in de kleuterklas blonk Sophia uit, vooral in reke-nen. Terwijl de andere kinderen van 1 tot 10 leerden tel-len volgens de creatieve Amerikaanse methode – met stokjes, kralen en kegeltjes – leerde ik Sophia op de Chi-nese manier uit het hoofd optellen, aftrekken, vermenig-vuldigen, delen, breuken en decimalen berekenen. Het viel alleen niet mee om de uitkomst met stokjes, kralen en kegeltjes weer te geven.

Toen we trouwden spraken Jed en ik af dat onze kin-

deren Mandarijn zouden leren spreken en joods opgevoed zouden worden. (Zelf ben ik katholiek opgevoed, maar daar hechtte ik niet aan. In mijn familie zaten de wortels van het katholicisme niet diep, maar daarover later meer.) Nu ik erop terugkijk was dat een wat merkwaardige afspraak, want zelf spreek ik geen Mandarijn – thuis spraken we het dialect Hokkien – en Jed is totaal niet religieus. Maar op de een of andere manier werkte onze afspraak. Ik vond een Chinese kinderjuf die voortdurend in het Mandarijn tegen Sophia praatte en we vierden onze eerste Chanoeka toen Sophia twee maanden oud was.

Naarmate Sophia ouder werd leek ze het beste van beide culturen in zich op te nemen. Van de Joodse kant leerde ze dingen te onderzoeken en vragen te stellen. En van mij, de Chinese kant, leerde ze vaardigheden – heel veel vaardigheden. Ik bedoel niet zoiets als aangeboren talenten, maar vaardigheden die je volgens de gedisciplineerde Chinese drilmethode kunt aanleren, zodat je zelfvertrouwen gestaag toeneemt. Toen ze drie jaar was kon Sophia Sartre lezen, de grondbeginselen van de verzamelingenleer toepassen en honderd Chinese karakters schrijven (Jeds interpretatie: ze herkende de woorden ‘No Exit’, kon twee elkaar overlappende cirkels tekenen, en ja met die Chinese karakters kwam ze een heel eind). Terwijl ik Amerikaanse ouders hun kinderen voor de simpelste dingen – met een viltstift klieren of met een stok zwaaien – uitbundig zag prijzen, werd me duidelijk dat Chinese ouders hen in twee opzichten overtreffen. Ze hebben 1) hogere ambities voor hun kinderen, en 2) er vertrouwen in dat hun kinderen een grote hoeveelheid leerstof aankunnen.

Natuurlijk wilde ik Sophia ook laten delen in het beste

wat de Amerikaanse maatschappij te bieden had. Ik wilde haar niet opvoeden tot zo'n vreemd Aziatisch robotje dat zo onder druk van zijn ouders staat dat het zelfmoord pleegt als het bij het eindexamen als tweede eindigt. Ik wilde dat ze een compleet mens werd en hobby's en andere bezigheden had. Niet zomaar een bezigheid, zoals 'knutselen', waar je niets aan hebt – of nog erger, drummen, dat tot drugsgebruik leidt – maar iets zinnigs met een hoge moeilijkheidsgraad, een hobby die tot diepgang en virtuositeit zou kunnen leiden.

En zo kwam de piano in beeld.

In 1996, toen ze drie was, kwamen er twee nieuwe dingen in Sophia's leven: haar eerste pianoles en een zusje.

3

Louisa

Louisa

Er bestaat een countrynummer waarin de zin voorkomt: ‘Ze is een wilde met het gezicht van een engel.’ Zo’n type is mijn jongste dochter Lulu. Ze geeft me altijd het gevoel dat ik een wild paard moet temmen. Zelfs in de baarmoeder schopte ze al zo hard dat ik er zichtbare sporen van op mijn buik kreeg. Lulu heet voluit Louisa, wat ‘beroemde krijger’ betekent. Ik weet niet meer precies hoe we al zo snel de juiste naam hadden gekozen.

Lulu’s Chinese naam luidt Si Shan, wat ‘koraal’ betekent en fijngevoeligheid suggereert. Ook dat past bij haar.

Als baby had ze al een uitgesproken smaak. Ze hield niet van de flesvoeding die ik haar gaf en raakte zo over haar toeren van de sojamelk die onze kinderarts bij wijze van alternatief voorschreef, dat ze in hongerstaking ging. Maar in tegenstelling tot Mahatma Gandhi, die zichzelf voor het goede doel in stilte mediterend uithongerde, kreeg Lulu kolieken en lag ze iedere nacht urenlang te krijsen en te spartelen. Jed en ik wapenden ons met oordoppen en zaten met de handen in het haar, totdat onze Chinese kinderjuf Grace ons te hulp kwam. Zij maakte een zijdezachte tofoe klaar, gesmoord in een lichte saus van zeeoren en shiitake, afgemaakt met koriander, die Lulu zowaar lekker bleek te vinden.

Het is moeilijk om mijn relatie met Lulu op de juiste manier te omschrijven. ‘Totale kernoorlog’ dekt niet helemaal de lading. De ironie wil dat Lulu en ik enorm op elkaar lijken. Van mij heeft zij dat vurige temperament, die addertong en die vergevingsgezinde aard.

En nu we het toch over persoonlijkheden hebben: ik geloof niet in astrologie – volgens mij is er iets ernstig mis met mensen die dat wel doen – maar de Chinese dierenriem typeert Sophia en Lulu *perfect*. Sophia is in het jaar van de Aap geboren, en Aap-mensen zijn nieuwsgierig, intellectueel en ‘kunnen over het algemeen elke taak tot een goed einde brengen’. Ze houden van moeilijk of uitdagend werk, want dat vinden ze stimulerend. Mensen die in het jaar van het Varken zijn geboren, zijn daarentegen ‘eigenzinnig’ en ‘halsstarrig’ en ‘hebben vaak woede-uitbarstingen’, maar ze zullen nooit ‘wrok tegen iemand koesteren’, zijn door en door eerlijk en hartelijk. Dat is Lulu ten voeten uit.

Ik ben geboren in het jaar van de Tijger. Ik wil niet opscheppen, maar Tijger-mensen zijn nobel, onbevreesd,

krachtig en gezaghebbend en ze hebben een magnetische aantrekkingskracht. Ze zouden ook vaak geluk hebben. Zowel Beethoven als Sun Yat-sen waren Tijgers.

Ik had mijn eerste aanvaring met Lulu toen ze een jaar of drie was. Het gebeurde op een wintermiddag in New Haven, Connecticut, op een van de koudste dagen van het jaar. Jed was naar Yale, waar hij rechten doceert, en Sophia was op school. Het leek me een ideale dag om Lulu kennis te laten maken met de piano. Opgewonden over ons gezamenlijke avontuur – met haar bruine krullen, ronde ogen en poppengezichtje zag Lulu er bedrieglijk schattig uit – zette ik haar op de pianokruk, die ik had opgehoogd met een paar lekkere kussens. Toen deed ik voor hoe je met een enkele vinger een noot speelt, drie keer, in de maat, en vroeg of zij dat ook kon. Een bescheiden vraag, maar Lulu weigerde en besloot met haar beide, opengespreide handjes zo veel mogelijk toetsen tegelijk aan te slaan. Toen ik vroeg of ze daarmee wilde ophouden, begon ze steeds harder en sneller te beuken. Toen ik haar bij de piano weg wilde trekken, begon ze te schreeuwen, te huilen en woedend om zich heen te schoppen.

Een kwartier later was ze nog steeds aan het schreeuwen, huilen en schoppen, en had ik het er helemaal mee gehad. Ik ontweek haar trappende beentjes, sleurde het krijsende monstertje naar de voordeur en smet die open.

Er stond een ijzige wind en het vroom zeven graden. Mijn gezicht deed al na een paar seconden pijn van de vrieskou. Maar al werd het mijn dood, ik had de missie haar op te voeden tot een gehoorzaam Chinees kind – in het westen wordt gehoorzaamheid geassocieerd met honden en het kastenstelsel, maar in de Chinese cultuur geldt gehoorzaamheid als een van de hoogste deugden.

‘Als je niet naar mama luistert, mag je niet binnen blijven,’ zei ik streng. ‘Ben je nu weer braaf? Of wil je soms naar buiten?’

Lulu stapte naar buiten. Ze keek me uitdagend aan.

Langzaam kreeg een doffe angst me in zijn greep. Lulu had alleen een trui, een plooirokje en een maillot aan. Ze hilde niet meer. Ze was ineens angstaanjagend stil.

‘Mooi zo – dus je gedraagt je voortaan,’ zei ik haastig. ‘Je mag weer naar binnen.’

Lulu schudde haar hoofd.

‘Doe niet zo gek, Lulu.’ Ik begon in paniek te raken. ‘Het vriest. Je wordt ziek. Kom binnen, nú.’

Lulu klappertandde, maar ze schudde opnieuw haar hoofd. Ineens begreep ik hoezeer ik Lulu had onderschat; ik had niet ingezien uit welk hout ze gesneden was. Ze zou nooit toegeven – ze vroomde liever dood.

Ik moest onmiddellijk mijn tactiek herzien; deze slag zou ik niet winnen. Bovendien zou ik nog last kunnen krijgen met de Kinderbescherming als ik niet uitkeek. Ik dacht koortsachtig na en veranderde van aanpak: ik smeekte, paaide en beloofde van alles om haar weer naar binnen te lokken. Toen Jed en Sophia thuiskwamen, troffen ze Lulu in een warm bad, waar ze tevreden een brownie in een kop dampende chocolademelk met marshmallows zat te soppen.

Maar Lulu had mij ook onderschat. Ik was me alleen maar aan het herbewapenen. De gevechtsformatie was in stelling gebracht, en zij had het niet eens in de gaten.

De familie Chua

Mijn achternaam is Chua – Còi in het Mandarijn – en daar ben ik trots op. Mijn familie komt uit de Zuid-Chinese provincie Fujian, die veel geleerden en wetenschappers heeft voortgebracht. Een van mijn voorvaderen van vaderskant, Chua Wu Neng, was sterrenkundige aan het hof van keizer Shen Zong van de Mingdynastie en tevens filosoof en dichter. Hij was blijkbaar een zeer veelzijdig man, want in 1644, toen de Mantsjoes China dreigden binnen te vallen, benoemde de keizer hem ook tot opperbevelhebber van het leger. Het meest gekoesterde erfstuk van de familie – of liever gezegd het enige erfstuk – is een door Wu Neng met de hand geschreven verhandeling van tweeduizend pagina's, een interpretatie van de I Tjing of Het Boek der Veranderingen, een van de oudste klassieke teksten van China. Een in leer gebonden exemplaar met het karakter voor Chua op het omslag prijkt nu op mijn salontafel.

Mijn grootouders zijn allemaal in Fujian geboren, maar op verschillende tijdstippen tussen 1920 en 1940 per schip naar de Filipijnen gegaan, waar betere vooruitzichten zouden zijn. De vader van mijn moeder was een vriendelijke, zachtmoedige onderwijzer die rijst ging verhandelen om zijn gezin te kunnen onderhouden. Hij

was niet gelovig en ook niet erg zakelijk. Zijn vrouw, mijn grootmoeder, was een uitgesproken schoonheid en een toegewijd boeddhiste. Maar ondanks de antimaterialistische leer van de bodhisattva Guanyin bleef ze wensen dat haar man meer rijkdom zou vergaren.

De vader van mijn vader, een opgewekte handelaar in vispuree, was ook al ongelovig en niet bijzonder zakelijk. Zijn vrouw, mijn dominante grootmoeder, verdiende na de Tweede Wereldoorlog een vermogen met de handel in plastic en zette haar winst om in goudstaven en diamanten. Toen ze eenmaal rijk was – vooral dankzij een contract voor plastic flesjes voor Johnson & Johnson – verhuisde ze naar een groot landgoed in een van de rijkste wijken van Manilla. Samen met mijn ooms kocht ze glaswerk van Tiffany, schilderijen van Mary Cassatt en Georges Braque en appartementen in Honolulu. Ze bekeerden zich tot het protestantisme en verruilden hun eetstokjes voor vork en lepel om zich een Amerikaans air aan te meten.

Mijn moeder is in 1936 in China geboren en ging met haar ouders naar de Filippijnen toen ze twee was. Tijdens de Japanse bezetting van de Filippijnen verloor ze haar kleine broertje, en ik zal nooit vergeten hoe ze vertelde dat de Japanse soldaten de mond van haar oom openrokken en zo veel water door zijn keel goten dat hij als een te hard opgeblazen ballon uit elkaar dreigde te spatten, waar ze enorm om moesten lachen. Toen generaal Douglas MacArthur de Filippijnen in 1945 bevrijdde, rende mijn moeder luid juichend achter de Amerikaanse jeeps aan terwijl de Amerikanen honderden gratis blikken ham rondstrooiden. Na de oorlog ging mijn moeder naar een middelbare school van de zusters Dominicanessen, waar ze tot het katholicisme werd bekeerd. Uitein-

delijk studeerde ze als beste van haar jaar summa cum laude af als scheikundig ingenieur aan de Universiteit van Santo Tomas.

Mijn vader was degene die naar Amerika wilde emigreren. Hij was briljant in wiskunde en dol op astronomie en filosofie. Hij had een bloedhekel aan de bikkelharde, louche plastic-handel van zijn familie en weigerde mee te werken aan de plannen die zijn ouders met hem hadden. Zelfs als kind wilde hij al zielsgraag naar Amerika, dus toen hij aan het Massachusetts Institute of Technology werd toegelaten, ging zijn grote droom in vervulling. In 1960 vroeg hij mijn moeder ten huwelijk en nog datzelfde jaar arriveerden mijn ouders in Boston, waar ze niemand kenden. Ze moesten van hun studiebeurs rond zien te komen en konden zich de eerste twee jaar geen verwarming permitteren, zodat ze dekens moesten omslaan om warm te blijven. Mijn vader promoveerde binnen twee jaar en werd universitair docent aan Purdue University in West Lafayette, Indiana.

Mijn drie jongere zusjes en ik groeiden op in het Middenwesten en waren ons er voortdurend van bewust dat we anders waren dan de andere kinderen. We schaamden ons dood voor de thermossen met Chinees eten die we mee naar school kregen; wat wilde ik graag boterhammen met worst mee, zoals de anderen! Thuis moesten we Chinees spreken. We kregen een tik met de eetstokjes voor ieder Engels woord dat we er per ongeluk uitflapten. Iedere middag stond in het teken van wiskunde en piano studeren en we mochten nooit bij een vriendinnetje blijven slapen. Iedere avond als mijn vader thuiskwam van zijn werk, trok ik hem zijn schoenen en sokken uit en bracht hem zijn pantoffels. Onze rapporten moesten voorbeeldig zijn; onze vriendinnen kregen al een cadeau-

tje voor een acht, maar bij ons thuis was het ondenkbaar dat je lager dan een tien haalde. In het tweede jaar van de middelbare school eindigde ik als tweede bij een geschiedenisconкурс en troonde mijn ouders en zusjes mee naar de huldiging. Iemand anders had de Kiwanis-prijs voor de beste leerling in alle vakken gewonnen. Na afloop zei mijn vader tegen me: ‘Maak me nooit, maar dan ook nooit meer zo te schande.’

Uit dit soort verhalen leiden mijn vrienden vaak af dat ik een afschuwelijke jeugd heb gehad. Maar dat is helemaal niet zo. Ik putte kracht en zelfvertrouwen uit mijn eigenaardige familie. We zijn samen als buitenstaanders begonnen en we hebben samen Amerika ontdekt; gaandeweg zijn we Amerikanen geworden. Ik herinner me dat mijn vader iedere nacht tot drie uur zó gedreven aan het werk was dat hij ons niet eens opmerkte als we binnenkwamen. Maar ik herinner me ook hoe opgetogen hij was toen hij ons kennis liet maken met taco’s, Sloppy Joe’s, Dairy Queen en *all you can eat*-restaurants, en zo mogelijk nog meer toen we gingen sleeën, skiën, krabbetjes vangen en kamperen. Ik herinner me een jongen op de middelbare school die spleetogen tegen me trok en me uitlachte om de manier waarop ik het woord restaurant uitsprak (*rest-au-lant*) – op dat moment nam ik me heilig voor mijn Chinese accent kwijt te raken. Maar ik herinner me ook de padvinderij en de hoelahoep, het rolschaatsen en de openbare bibliotheek, het winnen van een essaywedstrijd van de Daughters of the American Revolution en de gedenkwaardige dag waarop mijn trotse ouders genaturaliseerd werden.

Toen mijn vader in 1971 een baan aan de Universiteit van Californië in Berkeley aangeboden kreeg, pakten we onze spullen en vertrokken naar het westen. Mijn vader